

Lieve Gemeente,

31 oktober, Hervormingsdag, noemen we vaak het begin van de Protestantse Kerk.

Elke reformatie, of het nu de hervorming van koning Josia is of die van Luther en Calvijn of die van alle hervormers van de eeuwen daarna, elke hervorming draait om de herontdekking van de Bijbel als een boek van bevrijding.

Een boek vol woorden van liefde, genade, verbond.

Woorden die het leven doen opbloeien en niet doen verwelken.

Ook de reformatie van Luther van 500 jaar geleden, was zo'n herontdekking van dat boek van de vrijheid, omdat in die tijd de Bijbel onherkenbaar was geworden aangezien die bedolven was onder de leer en de praktijken van de kerk van Rome.

Voor Luther bestond die bevrijding uit 'rechtvaardiging'.

Want de belangrijkste vraag voor Luther was: Hoe vind ik als mens, als individu rechtvaardiging bij God?

Hoe vind ik, arme zondaar, genade in zijn ogen?

Want de Rooms Katholieke Kerk van de Middeleeuwen had zich van die rechtvaardiging meester gemaakt.

Die was nu afhankelijk van 'genademiddelen', waarover alleen de kerk mocht beschikken.

Deze 'genademiddelen' waren verkrijgbaar in de vorm van missen die je kon kopen en aflaten, waarin een levendige handel bestond.

En zo kon je jezelf de hemel inkopen, tenminste als je geld genoeg had.

Hiertegen protesteerde Luther met de 95 stellingen die hij op de kerkdeur in Wittenberg spijkerde.

Stellingen die gericht waren tegen de machtsmanipulaties van Rome en van de paus en diens medewerkers.

Gericht tegen hun bemoeienis met die persoonlijke relatie tussen God en mens.

Luther vond in de Bijbel een andere leer nl. de leer van de rechtvaardiging door het geloof alleen.

Dat wil zeggen: rechtvaardiging is iets tussen God en mens persoonlijk en daar mag geen kerk tussen komen.

De Amerikaanse Kerkhistoricus Charles Ryrie heeft een boek geschreven over de geschiedenis van het protestantisme.

Hij zegt daarin: "Wij kunnen de moderne tijd alleen begrijpen als we ook de dynamische geschiedenis van het protestantse christendom goed begrijpen."

En over het begin van het protestantisme zegt hij:

"De oorsprong van de protestantse traditie is de liefdesrelatie die Maarten Luther in vervoering bracht.

Een liefdesrelatie met de God die hij in de Bijbel ontmoette.

Voor deze liefde was Luther bereid elke traditie en elke machtsstructuur die hem in de weg stond, naast zich neer te leggen.”

En Rylie beschrijft dan hoe protestanten sinds Luther deze liefde op heel verschillende manieren hebben gezocht en nagejaagd.

Individueel of gezamenlijk, intellectueel of emotioneel, tolerant of zelfs gewelddadig.

Rylie is van mening dat de geest van de reformatie medeverantwoordelijk is voor de ontwikkeling van het rationalisme, van de democratie, van het kapitalisme, de verlichting enz.

Die geest van de reformatie was een soort vlam die af en toe hoog kon oplaaien.

En die vlam, dat idealistische vuur, kon oplaaien zowel vóór als tegen het kolonialisme.

En het kon oplaaien zowel vóór als tegen de slavernij, het nazisme, de apartheid en andere duistere zaken.

Het is goed om dit te onderkennen en ook om onze geschiedenis hierin te kennen.

Hoe staan we als kerk, met mensen afkomstig uit verschillende tradities, tegenover die geschiedenis.

Onze kerk hoort bij de Protestantse Kerk, bij de kerken van de reformatie, van de hervorming.

(Hervormde Kerk staat er nog op onze deur)

Bij ons neemt de uitleg van de Bijbel een grote plaats in in de zondagse dienst.

Maar anders dan bij Luther is tegenwoordig niet meer onze kernvraag: “Hoe word ik als individu voor God gerechtvaardigd?”

Maar eerder denken wij hier zondags na over de vraag hoe wij in Gods naam kunnen meewerken aan een rechtvaardiger wereld voor alle mensen.

Wij lezen de Bijbel niet langer als een heilig, uit de hemel gevallen boek, maar als een boek van mensen over mensen.

Als een heel oud document van een wereldwijde bevrijdingsbeweging.

Als een bundel grote verhalen van mensen op zoek naar vrijheid en naar hoe je moet leven met elkaar.

Een boek waarvan we nog altijd kunnen leren.

Daarom is het belangrijk om die oude woorden te blijven lezen en er over na te blijven denken.

Niet als een binnenkerkelijk gebeuren, maar om ervan te leren hoe we moeten en ook hoe we kunnen leven in onze hedendaagse wereld en in onze moderne maatschappij zo dat ieder mens tot zijn en haar recht komt.

Het gaat hierbij dus om de hele samenleving, de hele maatschappij en om de politiek.

Luther dacht aan de rechtvaardigmaking van de mens.

Tegenwoordig mogen we als Protestanten samen met de Katholieken ons richten op de rechtvaardigmaking van de wereld.

En Luther pleitte ook voor een liturgie en voor liederen niet meer in het Latijn maar in de landstaal.

De taal waarin het actuele en alledaagse bestaan van nu levende mensen zich afspeelt.

Over het hervormen van de liturgie schreef Luther in 1523 aan zijn vriend Spalatinus:

“Ik zou willen dat we zoveel mogelijk liederen in de volkstaal hadden die de gemeente zou kunnen zingen, we hebben er alleen de dichters niet voor.

Er moet voor de jeugd en voor het gewone volk, dat toch het grootste deel uitmaakt van de gemeente, ook iets te beleven zijn aan de kerkdienst.

Voor hen moet je lezen, zingen, preken, schrijven en dichten.”

En omdat de benodigde dichters ontbreken begint Luther dan maar zelf te dichten en vertaalt hij de Psalmen, waarbij hij ernaar streeft dat de vertaling begrijpelijk is en aansluit bij de betekenis en de bedoeling van de oude woorden.

Net zoals dat vandaag de dag nog gebeurt door de dichters en vertalers van de liederen zoals we die hier zingen en door de bijbelvertalers, denk maar aan de Bijbel in Gewone Taal waar we hier vaak uit lezen.

Nu hebben de liederen van Luther in veel opzichten hun tijd gehad.

We kunnen het onmogelijk meer eens zijn met zijn uitvallen tegen Papen, Turken en Joden.

Als een kind van zijn tijd, de Middeleeuwen, kon hij erg tekeer gaan tegen allen die hij beschouwde als de vijanden van het Woord.

Maar toch ook valt op hoe innig en zelfs lieflijk Luthers eerste liederen waren.

Zij getuigen van de liefdesrelatie met de God die hij in de Bijbel ontmoette en die hem in vervoering bracht.

En misschien kunnen ze ons met al hun onschuldige, middeleeuwse vroomheid ook nog altijd raken.

Een paar voorbeelden tot slot.

Eerst een gedeelte van een kerstlied:

*Van de eeuwige Vader enig kind
is wat men in de kribbe vindt
in ons armzalig vlees en bloed
verkleedt zich hier het eeuwig goed.*

Luther gebruikt het woord verkleeden: het eeuwige goed dat zich verkleedt.

Het doet denken aan de woorden van de schrijver en Nobelprijswinnaar Elias Canetti uit 1943:

“De mensen kunnen alleen zichzelf verlossen, daarom verkleedt God zich als mens.”

God verkleedt zich als mens.

Het is de hele incarnatieleer over de menswording van God in één zin samengevat.

Of, zoals Luther ook dichtte:

*Hij sprak tot zijn beminde zoon
Hoog tijd om te erbarmen
Ga jij, mijn lieve hartenkroon
En wees het heil der armen.*

Ga jij, zo zond God Abram weg uit al zijn zekerheden en bij zijn familie vandaan.

We hebben het er laatst nog over gehad.

Hij luisterde naar de stem van zijn verlangen.

En zo zond God ook Mozes op weg om zijn volk te bevrijden.

Zo zendt Hij ons, zijn zonen en dochters, de kinderen van Abraham:

“Ga jij en wees het heil der armen.”

Die nabijheid van God, die stem in ons hart, die ons verlangen wekt, die was in Jezus verkleed als mens.

God-in-mensen, de Eeuwige die deelneemt aan ons aardse bestaan, heeft oog voor de ellende van de ellendigen.

Luther dichtte: “Een God die de ellende van de ellendigen ziet en er ziek van is.

Dat is de keerzijde, de achterkant van de Eeuwige die Luther in zijn bekende lied ‘een vaste burcht’ noemde.

Een vaste burcht is onze God, een toevlucht voor de zijnen.

Huub Oosterhuis heeft die vaste burcht in hedendaagse taal omgezet in een lied:

*Hoe in duisternis dit bestaan ook is,
Hoe zwart mijn verdriet, wanhoop wordt het niet
Omdat Gij God zijt die mijn leven leidt,
Gij volstaat voor mij, zijt mijn zekerheid.
Van uw aangezicht straalt mijn ogenlicht
Komen zal de dag dat ik rusten mag.*

*Die rampzalig zijn, zullen zalig zijn
Die verworpen zijn, zullen in U zijn
Die zich keerden van U, zij vinden U
Onbeminden, om niet bemind door U
Lachen wordt gehoord als uw laatste woord
dit verscheurd heelal prachtig maken zal.*

Amen